

УДК 37.016.017:80:17.023.36(477)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-3-26>

Надія СТРЕЛОК,
orcid.org/0000-0002-6953-9333
старший викладач загальноакадемічної кафедри іноземних мов
Військової академії
(Одеса, Україна) *margosha777.love@ukr.net*

Софія КОЗАК,
orcid.org/0000-0001-6967-7413
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) *kosaksofia@yahoo.com*

Владислав ПТУХА,
orcid.org/0009-0006-0315-8307
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна) *vladyslav.ptukha@knu.edu.ua*

ФІЛОЛОГІЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТІЙКОСТІ ТА РОЗВИТКУ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

В умовах війни в Україні статус філологічної науки зростає. Метою цього дослідження є легітимізація філології як відкритої презентації сталого розвитку держави та збереження національних традицій. В цій статті дається визначення філології, визначаються традиційні освітні функції філології та розглядаються дедалі важливіші функції нових філологічних наук у контексті глобалізації, шляху до членства в ЄС, реалізації вивчення іноземних мов та акценту на популяризації української мови задля збереження її унікальної «культурної спадщини». Проаналізовано сучасні наукові розрізи, які утворюються сьогодні і, нарешті, описано вплив філології на розвиток України та її стійкість в умовах цивілізаційних викликів. Розглянуто еволюцію та місце культури в філологічній освіті. Встановлено, що в умовах цивілізаційних викликів способ інтеграції культури у викладанні мови – це інструмент стійкості та розвитку держави. В роботі, посилаючись на триаду напрямів досліджень: філологія, культурологія, соціологія, описано теоретичну еволюцію та місце культури в філологічній освіті. Мета цієї статті – на основі розширеного літературного огляду відповідних досліджень вивчити взаємозв'язок між мовою і культурою, які є ключовими чинниками самобутності нації. В роботі порушено питання лексикокультури. Показано, що шлях інтеграції культури у викладанні української мови відбувався поступово, паралельно з виявленням культурних і мовних особливостей студентів. Це супроводжувалося поглибленням розуміння певних понять, таких як інакшість, стереотипність, різноманітність. Описано, як в сучасних філологічних дослідженнях мова пов'язується з поняттям моделей культури. Отже, у більш загальному сенсі сучасна українська лінгвістика стає питанням взаємопроникнення між культурними та мовними практиками задля розвитку та збереження української національної ідентичності. Запропоновано таку концепцію культури: мова та культура взаємно визначають одна одну. В новій перспективі української філології поняття мовно-культурної моделі розглядається як таке, що виникає з ситуації кращої візуалізації минулого досвіду і збереження традицій.

Ключові слова: нова філологія, лексикокультура, вивчення мови, культурологічний компонент, престиж нації.

Nadiia STRELOK,

orcid.org/0000-0002-6953-9333

*Senior teacher at the General Academic Department of Foreign Languages
Military Academy
(Odesa, Ukraine), margosha777.love@ukr.net*

Sofia KOZAK,

orcid.org/0000-0001-6967-7413

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of German Philology
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Lutsk, Ukraine) kosak@vnu.edu.ua*

Vladyslav PTUKHA,

orcid.org/0009-0006-0315-8307

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology
Kyiv National Linguistic University
(Kyiv, Ukraine) vladyslav.ptukha@knl.u.edu.ua*

PHILOLOGICAL EDUCATION IN UKRAINE AS A TOOL FOR SUSTAINABILITY AND DEVELOPMENT: CIVILISATIONAL CHALLENGES

In the context of the war in Ukraine, the status of philological science is growing. The purpose of this study is to legitimise philology as an open presentation of the sustainable development of the state and the preservation of national traditions. This article defines philology, identifies the traditional educational functions of philology, and considers the increasingly important functions of new philological sciences in the context of globalisation, the path to EU membership, the implementation of foreign language learning, and the emphasis on the promotion of the Ukrainian language to preserve its unique "cultural heritage". The author analyses the current scientific sections that are being formed today and, finally, describes the impact of philology on the development of Ukraine and its sustainability in the face of civilisational challenges. The evolution and place of culture in philological education are considered. It is established that in the context of civilisational challenges, the way of integrating culture into language teaching is a tool for the sustainability and development of the state. The paper, referring to the triad of research areas: philology, cultural studies, sociology, describes the theoretical evolution and place of culture in philological education. The purpose of this article is to study the relationship between language and culture, which are key factors in the identity of a nation, based on an extensive literature review of relevant studies. The paper deals with the issue of lexical culture. It is shown that the way of integrating culture in teaching the Ukrainian language has been gradual, in parallel with the identification of students' cultural and linguistic characteristics. This was accompanied by a deepening of understanding of certain concepts such as otherness, stereotyping, and diversity. The article describes how modern philological research connects language with the concept of cultural models. Thus, in a more general sense, modern Ukrainian linguistics is becoming a matter of interpenetration between cultural and linguistic practices for the development and preservation of Ukrainian national identity. The following concept of culture is proposed: language and culture mutually define each other. In the new perspective of Ukrainian philology, the concept of a linguistic and cultural model is seen as arising from the situation of better visualisation of past experience and preservation of traditions.

Key words: *new philology, lexical culture, language learning, cultural component, prestige of the nation.*

Постановка проблеми. Індивід не є пасивним продуктом своєї культури. Концепція культури як фіксованої, статичної сутності, особливо з точки зору національної культури України, була відсунута на другий план, а політичні ідеї взяли верх, що дуже прикро, оскільки в таких умовах етнічній ідентичності не надається великого значення (Вакум et al, 2022). З часу перших досліджень поняття культури розширилося, перейшовши у галузь філології, адже культура, по суті, є глобальною мережею для інтерпретації наших відносин зі світом і функціонує як

особливий спосіб людського буття.

Можливість рефлексії над мовами та культурами, над їхнім функціонуванням розвиває концепцію нової української філології, яка включає моделі культури, встановлює способи її бачення та збереження (Osmachko, 2020). В рамках концепції термінологічного поділу культурної компетенції підкреслено межі філологічного навчання: транскультурний компонент, метакультурний компонент, мультикультурний компонент і кокультурний компонент.

Треба зазначити, що поняття філологічної та

культурної гомогенності є досить полемічним у наукових колах. Проте, поняття такої гомогенності дозволяє описати не тільки рідну мову, але й всі мови, культури, частину шляху людства через впровадження мовної медіації в програму філологічної освіти. Переклад в філологічній освіті концептуалізується як один із компонентів можливої реалізації медіації між мовами, адже зв'язок між усним і письмовим призводить до різних способів представлення та розуміння мови.

Інтерес філологічної освіти до мови контрастує з баченням культури як фіксованої специфіки, пов'язаної з її вивченням. На думку авторів статті, мову в освіті треба розглядати не лише як засіб комунікації та концептуалізації, але й визнати її «мовою культури». Сучасна українська філологія має на меті не тільки зберегти власну стійкість та розвиток, але й націлена на сприйняття «інакшості», на визнанні культури інших.

Аналіз досліджень. В контексті проблематики цього наукового пошуку треба звернутися до (Chrisomalis, 2014), який працює в галузі лінгвістичної дидактики. Автор акцентує увагу на культурі при вивченні мови, особливо через поняття «мова-культура». В цьому ж ракурсі (Malmkjær, 2019) приписує словам культурний контекст відповідно до їх використання в певних мовах. Автор розмірковує про «культуру слова», яка є оцінкою ідей, переданих за допомогою слів. Лексикокультура – це спосіб осмислення мови як «соціальної практики, пронизаної культурою». Поняття «спільної культури», розроблене в дослідженнях (Terepyshchyi, 2021: 155), було початком у баченні культури під час вивчення мови як «базової клітини соціального тіла», що регулюється правилами поведінки і звичайної комунікації, яка побудована за допомогою наслідування. На думку автора, мову треба розглядати як засіб доступу до культури, а не як самоціль.

Дослідження (Rappleue, 2020: 43) в цьому ж контексті підкреслюють важливість врахування вимірів, що виходять за рамки традиційної філології. Мова йде про досягнення того, що може допомогти визначити характеристики культури, способи життя, пов'язані з країнами, мова яких вивчається, задля релятивізації сприйняття світу, виявлення подібності, подолання гносеологічних перешкод.

(Sharhun, Potseluiko, 2020) розглядають питання викладання іноземних мов в контексті глобалізації та шляху України до членства в ЄС. На думку авторів, концепція культури у вивченні іноземних мов, яка включає поняття «міжкультурна/соціолінгвістична компетенція»

або поняття «соціального актора», розширилася, сучасне викладання мов має на меті сприяти відкритості до «інакшого».

Треба зазначити, що реалізація таких проєктів на заняттях з вивчення як української, так і іноземної мови, надає студентам-філологам теоретичне підґрунтя для розуміння культури як поля взаємодії та взаєморозуміння. Нова концепція філології в умовах цивілізаційних викликів підкреслює важливість розвитку знань у взаємодії з навколишнім середовищем, співтворчості через мову світу, в якому ми живемо, через розуміння «інакшого» з емпатією. Така інтеграція культури є необхідною і очевидною, оскільки культура виходить за межі окремої людини і має бути визнана в глобальному контексті.

Мета статі. Підтвердити гіпотезу про те, що філологічна освіта України з курсом на введення культурологічного компоненту у вивчення мов є інструментом стійкості та розвитку нації. Запропонувати модель трансформації філології в рамках вивчення іноземних мов з позиції відкритості до «інших культур» та збереження власної в умовах цивілізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз культурних стереотипів на заняттях з іноземної або української мови є інноваційним. Зокрема, стереотип – це фіксоване судження, пов'язане з упередженнями. Ця робота є частиною перспективи культурної відкритості та взаєморозуміння в рамках нових лінгвістичних векторів для захисту власних цінностей та розуміння тенденцій глобалізації. Вимоги сучасної цивілізації кидають виклик і лінгвістиці, реагуючи на підходи, розроблені в часи інтересу до мовного та культурного розмаїття, оскільки саме мова та культура уможливають національну стійкість і розвиток. На думку автора статті, в умовах війни Україна має розвивати власну культуру та зберігати традиції через введення культурологічного компоненту в предмет «Українська мова». Крім того, останні події дали всім зрозуміти, що знання іноземної мови та культури мови, яка вивчається, розкриває перед Україною нові можливості.

Розмаїття пов'язане з поняттям мови, яке ґрунтується на тому, що мовні явища, які вивчає лінгвістика, походять з різних мов, різних джерел і різних соціокультурних середовищ. Тому сьогодні головне завдання філологічної освіти – переконати студентів не ставити під сумнів функціонування мов і культур, які є центральним елементом протистояння цивілізаційним викликам.

Це дослідження ґрунтується на підходах, пов'язаних з проблемою різноманітності. Зокрема,

наголошується на тому, як українські студенти-філологи розвивають усвідомлення того, що називається мовною та культурною інакшістю, яка визначається як емпатійне розуміння фактів мови та культури. Тобто, сучасна філологія має потенціал сформулювати вивчення мови з іншими дисциплінарними культурами.

Це дослідження доводить, що цілі лінгвокультурологічної дидактики мають бути змінені, щоб розвинути інше розуміння вивчення мови. Нові цілі – це не лише засоби комунікації, але й досвід пізнання світу. Вони виходять за межі традиційного уявлення про вивчення мови як про обмежену комунікативну діяльність і розглядають досвід вивчення мови у взаємозв'язку з «інакшим».

Сучасні тенденції у вивченні іноземних мов можна порівняти з *paideia*, що грецькою означає навчання, освіту та культуру молоді. У культурній освіті в давньогрецьких школах пайдейя ґрунтувалася на побудові літературної культури, яка привласнювала здобутків великих авторів за принципом «творчого наслідування культури» (Malmkjær, 2019). Ця імітація, яка побудована на використанні міфічного прикладу для стимулювання, є прикладом для наслідування, оскільки його опис багато в чому заснований на життєвих проблемах.

З точки зору літературної апропріації, яка близька до теми «прикладів для наслідування», автори цього дослідження виступають за розуміння мови, яке ґрунтується на створенні текстів, віршів (письмово та усно), щоб студенти мали змогу знайти способи розвитку свого мислення в контексті філософської освіти, де вони вивчають дві чи три іноземні мови, перш ніж засвоїти граматичні норми та випробувати мовну практику. Видавнича діяльність студентів є частиною концепції вивчення мови, в якій особлива увага приділяється перекладу текстів. Філологи пропонують розглядати перекладацьку діяльність (в широкому сенсі) у вищих школах як антропологічне дослідження мов і культур, зокрема на основі вивчення тверджень, описаних як «неперекладні», взятих, повторно обговорених, колективно оновлених. Переклади текстів, що ґрунтуються на елементах обговорення та критики побудованих перекладів, а також інтеграції власного мовного репертуару студентів є частиною транслінгвістичного підходу, спрямованого на поглиблення розуміння текстів та формування навичок «багатомовної критики» (Sherzodovich et al., 2020: 43).

В рамках дидактики треба розробити концепцію культури, яка постулюється як «широка» в тому сенсі, що вона не обмежується «можливими

культурними особливостями розглянутої дисципліни, ні звичайними культурними аспектами спілкування, а набором фонів культури людства» (Yakushko et al., 2022: 243). Ці фони, однак, не дають практичних специфікацій. Отже, поняття «моделі культури», яке є практичною характеристикою цих фонів, постає цікавим для вивчення.

В умовах цивілізаційних викликів запропоновано, серед іншого, вийти за рамки питання розуміння мови і культури як чогось контрольованого, і перейти до діяльності «порівняльного» перекладу зарубіжних літератур, особливо в університетах. Фони, про які говорилося вище, належать до такої концепції мови, як лінгвістична відносність, згідно з якою ідеї приймають форму мови, якою вони мають можливість виразити себе. Ця гіпотеза була підтримана великою кількістю авторів, які спростовують ідею про те, що наші уявлення про реальність лімітовані обмеженнями мови (Каган et al., 2020: 99).

Знання культури (власної чи чужої) дає розуміння взаємозв'язку між культурними практиками за межами університету та педагогічними практиками в класі. Тому тема передачі культури має центральне значення.

Сучасні дослідження стосовно введення культурологічного елементу в структуру вивчення мов продовжують розширювати поняття культури, а також висвітлювати фони, моделі, які встановлюють способи висловлювання (мова) та вчинків (практика), і які можна було б враховувати в контексті вивчення мови.

Ця робота присвячена роздумам про перекладацькі практики студентів-лінгвістів і надає плідний матеріал для розуміння взаємозв'язку між мовою і практикою.

Отже, мова – це система культурно зумовлених патернів. Для того, щоб зрозуміти мову (рідну чи іноземну), її значення і глибину, необхідно зрозуміти і відчуті практики і культурні патерни, в які вона вбудована.

Висновки. Концепція лексичної культури заклала підґрунтя для роздумів про важливість забезпечення культурного контексту для мови, що вивчається, в лінгвістичній освіті. Останніми роками в галузі філології та мовознавства розпочалися дослідження, спрямовані на гносеологію вивчення мови, вкорінені в культурі. В роботі розглянуто нові орієнтири української філологічної освіти, яка набуває все більшого значення у вимірі глобалізації та курсу на вступ у ЄС. В роботі розкрито нагальність питання культурного фону та культурологічного елементу в рамках вивчення іноземної та української мов.

Отже, можна зробити висновок, що метод інтеграції культури у викладання мови є інструментом національної стійкості та розвитку. В роботі висунуто наукову гіпотезу, що українська лінгвістика зосереджує увагу на культурних практиках викладання історичного складника до мовної проблематики. у викладанні мови, забезпечуючи у такий спосіб розвиток і збереження національної ідентичності України. Подальші наукові дослідження передбачають вивчення концепції мовно-культурної моделі з точки зору актуалізації минулого та додавання історичного складника до мовної проблематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bakum Z. et al. Cultural component in professional development of non-philological specialties students in the process of studying a foreign language. *Arab World English Journal (AWEJ)*. 2022. Vol. 12. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3998324>
2. Chrisomalis S. Lexiculture: Inquiries on Words. *Papers on English Words and Culture* 2014. 1. <https://digitalcommons.wayne.edu/anthrofrp/4/>
3. Karpan I. Conceptual principles of education for sustainable development. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. 9.2. P. 99–99. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p99>
4. Malmkjær K. *Linguistics and the Language of Translation*. 2019. Edinburgh university press. <https://doi.org/10.1515/9781474470667>
5. Osmachko S. Leading Trends in the Development of Philological Education in Ukraine in the First Half of the Twentieth Century. 2020. <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23702>
6. Rappleye J. Comparative education as cultural critique. *Comparative Education*. 2020. 56.1. P. 39–56. <https://doi.org/10.1080/03050068.2019.1701247>
7. Sharhun T., Potseliuko A. Linguistic and humanitarian competence of future engineers: the philosophical and anthropological aspect. 2020. <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11909>
8. Sherzodovich A., Slonov S., Ruzimurodova Z., Dismurod K. Interpretation and Written Translation: Related Learning. *JournalNX*. 2020. 6.06. P. 43–48. <https://media.neliti.com/media/publications/336681-interpretation-and-written-translation-r-2476543c.pdf>
9. Terepyshchyi S. In Search of Peacebuilding Strategies for the Global Civilization: from “Education for War” to “Education for Peace”. *Philosophy and Cosmology*. 2021. 27.27. P. 153–162. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/27/12>
10. Yakushko K., Haidai I., Hariunova Y., Pryshchepa O., Marieiev D. Theoretical and methodological principles of teaching linguists: the Ukrainian case. *Amazonia Investiga*. 2022. 11(56). P. 240–249. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.24>

REFERENCES

1. Bakum, Z., Savchak, I., Kostyuk, S., Zhumbey, M., & Poznansky, R. (2022). Cultural component in professional development of non-philological specialties students in the process of studying a foreign language. *Arab World English Journal (AWEJ) Volume, 12*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3998324>
2. Chrisomalis, S. (2014). Lexiculture: Inquiries on Words. *Papers on English Words and Culture, 1*. <https://digitalcommons.wayne.edu/anthrofrp/4/>
3. Karpan, I., Chernikova, N., Motuz, T., Bratanich, B., & Lysokolenko, T. (2020). Conceptual principles of education for sustainable development. *European Journal of Sustainable Development, 9(2)*, 99–99. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p99>
4. Malmkjær, K. (2019). *Linguistics and the Language of Translation*. Edinburgh university press. <https://doi.org/10.1515/9781474470667>
5. Osmachko, S. A. (2020). Leading Trends in the Development of Philological Education in Ukraine in the First Half of the Twentieth Century. <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23702>
6. Rappleye, J. (2020). Comparative education as cultural critique. *Comparative Education, 56(1)*, 39–56. <https://doi.org/10.1080/03050068.2019.1701247>
7. Sharhun, T., & Potseliuko, A. (2020). Linguistic and humanitarian competence of future engineers: the philosophical and anthropological aspect. <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11909>
8. Sherzodovich A., Slonov S., Ruzimurodova Z., Dismurod K. (2020) Interpretation and Written Translation: Related Learning. *JournalNX*. . 6.06. P. 43–48. <https://media.neliti.com/media/publications/336681-interpretation-and-written-translation-r-2476543c.pdf>
9. Terepyshchyi, S. (2021). In Search of Peacebuilding Strategies for the Global Civilization: from “Education for War” to “Education for Peace”. *Philosophy and Cosmology, 27(27)*, 153–162. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/27/12>
10. Yakushko, K., Haidai, I., Hariunova, Y., Pryshchepa, O., & Marieiev, D. (2022). Theoretical and methodological principles of teaching linguists: the Ukrainian case. *Amazonia Investiga, 11(56)*, 240–249. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.24>